

Henryk Wejman¹

OBLICZA DUCHOWOŚCI ŚW. ANDRZEJA BOBOLI I PŁYNĄCE Z NICH PRZESŁANIA DLA WSPÓŁCZESNYCH LUDZI W KONTEKŚCIE ENCYKLIKI PIUSA XII *INVICTI ATHLETAE CHRISTI*

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu było ukazanie wartości duchowości św. Andrzeja Boboli dla współczesnego pokolenia ludzi. Realizacja tak określonego celu nie mogła nie rozpocząć się od odsłonięcia zasadniczych elementów natury duchowości Andrzeja Boboli. Stanowiły je: bezgraniczna wierność kapłańskiemu powołaniu, żarliwa troska o zbawienie wierzących i ekumeniczna wrażliwość. Odsłonięcie tych składowych elementów jego duchowości pozwoliło na uwypuklenie płaszczyzn jego oddziaływania na współczesne działania ludzi w społeczeństwie. W tym względzie wpływ jego duchowości można upatrywać we wskazywaniu na podstawę wszelkiego ładu w społeczeństwie, jakim jest wierność Chrystusowej Ewangelii, w okazywaniu wsparcia ludziom w potrzebie jako wymiaru świadectwa o wierności Chrystusowi i w otwartości na bliźnich, którzy wyznają inną wiarę i kierują się odmiennym światopoglądem. Właśnie w tych płaszczyznach zawiera się aktualność duchowości św. Andrzeja Boboli.

Słowa kluczowe: duchowość, męczeństwo, świętość, wierność Chrystusowi, jedność Kościoła

¹ Bp prof. dr hab. Henryk Wejman, biskup pomocniczy archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej, Instytut Nauk Teologicznych Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego; ORCID: 0000-0002-9598-8722. Adres do korespondencji: 71-459 Szczecin, ul. Papieża Pawła VI nr 2, e-mail: hwejman@poczta.onet.pl.

Abstract

FACES OF THE SPIRITUALITY OF ST. ANDRZEJ BOBOLA AND ITS MESSAGES FOR MODERN PEOPLE IN THE CONTEXT OF THE ENCYCLICAL PIUS XII *INVICTI ATHLETAE CHRISTI*

The purpose of this article was to show the value of the spirituality of St. Andrzej Bobola for the modern generation of people. The implementation of such a specific goal could not begin without revealing the essential elements of the spirituality of Andrzej Bobola. They were: boundless fidelity to the priestly vocation, passionate concern for the salvation of the faithful and ecumenical sensitivity. The exposure of these components of his spirituality allowed him to highlight the areas of his influence on contemporary human activities in society. In this regard, the impact of his spirituality can be seen in pointing to the basis of all order in society, which is faithfulness to the Gospel of Christ, in showing support to people in need as a dimension of testimony of faithfulness to Christ and in openness to others who profess a different faith and follow a different worldview. It is in these planes that the current spirituality of St. Andrzej Bobola.

Keywords: spirituality, martyrdom, holiness, loyalty to Christ, unity of the Church

Wstęp

W roku 2018 minęła 80. rocznica kanonizacji Andrzeja Boboli i ponad 380 lat od jego chwalebego męczeństwa (16.05.1657). Te dwie daty i związane z nimi wydarzenia stanowią motyw dla zatrzymania się nad życiem tego wielkiego Świętego i poczynienia wnikliwej refleksji nad jego duchowością. Oprócz tych dwóch powodów, dodatkowym motywem dla niniejszej refleksji staje się to, że św. Andrzej Bobola jest z jednym z patronów Polski i cieszy się w niej dużym szacunkiem i poważaniem, nie tylko wśród wiernych. Dla tak określonych założeń podstawową bazą źródłową może być tylko encyklika *Invicti Athlete Christi*, którą napisał papież Pius XII w 1957 roku dla upamiętnienia trzechsetnej rocznicy męczeństwa św. Andrzeja Boboli. Już w pierwszych słowach swojej encykliki odkrył osobistą intencję zainteresowania się postacią św. Andrzeja Boboli i zamiar zaprezentowania jej wiernym. We wstępie encykliki napisał: „jest Naszym gorącym pragnieniem, żeby wszyscy po całym świecie uczestnicy chlubnego miana katolików, a zwłaszcza ci synowie ukochanej przez Nas polskiej ziemi, dla których niezwykłony bohater Chrystusowy Andrzej Bobola jest chlubą i wspaniałym wzorem chrześcijańskiego męstwa, w trzechsetną rocznicę jego zgonu pobożnym sercem i umysłem rozważyli jego męczeństwo i jego świętość. Nie chcemy więc pominąć tej pamiętnej chwili, która złotymi zgłoskami zapisana jest w rocznikach Kościoła, żeby nie wspomnieć o jego życiu i cnocie i żeby tak Wam, Czcigodni Bracia, jak wiernym Waszej pasterskiej pieczy powierzonym, przez to ogólne pismo nie wskazać w nim przykładu,

który by każdy wedle swojego stanu i zawodu mógł obrać za przedmiot naśladowania”². Jak wynika z przytoczonych słów, papież Pius XII był mocno przekonany o niezwykłym wręcz heroizmie wiary Andrzeja Boboli i dlatego zdecydował się na poświęcenie temu dokumentu, aby, przybliżając w nim jego postawę duchową, umocnić wiernych w odważnym kroczeniu za Chrystusem, któremu on zaufał bezgranicznie, aż po ofiarę z własnego życia. W kontekście przywołanych dat i wypowiedzi może nasunąć się pytanie, po co podejmować jeszcze kwestię życia i misji Andrzeja Boboli, skoro podjął ją już papież Pius XII we wspomnianej encyklice? Na pierwsze wejrzenie wydaje się, iż na to pytanie można dać tylko jedną odpowiedź: nie ma potrzeby! Gdy jednak uwzględnimy kontekst historyczno-społeczny, w jakim powstała encyklika papieża Piusa XII, który wtedy zdecydował się na przywołanie postaci św. Andrzeja Boboli, a zarazem kiedy dostrzeżemy współczesne wyzwania społeczne, kulturowe, międzywyznaniowe i religijne, to nie sposób nie odwołać się do nauczania i postawy duchowej tego świętego. To on w swoim czasie, nacechowanym różnorodnością społeczną, kulturową i religijną, potrafił wskazać kierunek i sposób współdziałania między ludźmi. Właśnie na tę działalność zwrócił uwagę papież Pius XII w swojej encyklice i tym samym pokazał, że jego przesłanie nie uległo dezaktualizacji, mimo upływu czasu. Także w obecnym czasie i rzeczywistości wskazane jest przywołanie duchowości świętego Andrzeja Boboli i jego przesłania. I w tym kontekście ujawnia się cel niniejszego artykułu: przybliżenie współczesnemu pokoleniu ludzi wartości duchowości świętego Andrzeja Boboli w oparciu o papieskie nauczanie zawarte w encyklice *Invicti Athletae Christi*. Z tego względu zasadniczą metodą badawczą może być nade wszystko analiza tekstu encykliki papieskiej wieńczona syntetycznymi wnioskami w zakresie podejmowanej problematyki, jaką jest duchowość świętego Andrzeja Boboli. Zaś całość poszukiwań badawczych zostanie dopełniona przywołaniami konkretnych danych historycznych, bez których niemożliwe byłoby pełne i dogłębne zaprezentowanie życia duchowego świętego Andrzeja Boboli.

Ustalenie celu i sposobu jego realizacji umożliwia z kolei określenie kierunku refleksji, zatem w pierwszej kolejności zostanie odsłonięta natura duchowości św. Andrzeja Boboli, a następnie będzie zaprezentowana jej wartość dla współczesnego pokolenia ludzi. Uszczegóławiając tak określone założenia, tok powyższej myśli badawczej musi rozpocząć się od odsłonięcia znamion duchowości Andrzeja Boboli, dziś świętego. W duchowości tego świętego można dostrzec trzy szczególne cechy, które wyróżniają, by tak powiedzieć, jego styl bycia spośród innych; należą do nich: bezgraniczna wierność kapłańskiemu powołaniu, żarliwość apostołska o zbawienie wiernych i misyjna otwartość. Ta część refleksji, określona mianem natury duchowości św. Andrzeja Boboli, stanowić będzie treść pierwszej części artykułu.

2 Pius XII, *Encyklika Papieża Piusa XII do czcigodnych braci patriarchów, prymasów, arcybiskupów, biskupów i innych ordynariuszy miejsca żyjących w pokoju i jedności ze Stolicą Apostolską „Invicti Athletae Christi”*. O świętym Andrzeju Boboli 16 V 1957 r., Magisterium Kościoła Katolickiego (Warszawa: Wydawnictwo Te Deum, 2003), 6.

Uwypuklenie istotnych elementów duchowości świętego Andrzeja Boboli umożliwia ukazanie jej znaczenia dla współczesnego pokolenia ludzi. Wartość duchowości tego świętego ujawnia się głównie w tym, co wyróżniało jego styl bycia. Inaczej mówiąc, stanowi on (przede wszystkim jego duchowość) dla współczesnych bodziec do podejmowania konkretnych działań, które zapewnią osobom i wspólnotom społecznym rozwój i stabilność. Aktualność życia duchowego św. Andrzeja Boboli dla współczesnego pokolenia ludzi zaznaczy się zatem w pierwszej kolejności w uznaniu przez nich Chrystusa za Pana ich życia, a następnie w ofiarnym dawaniu o Nim świadectwa słowem i czynem oraz w końcu w ich zaangażowaniu się na rzecz ekumenii, co wchodzić będzie w zakres treści drugiej części artykułu.

1. Natura duchowości Andrzeja Boboli

Duchowość z istoty swej jest stylem bycia człowieka. W zależności od tego, kto lub co staje się punktem odniesienia dla tegoż człowieka, taki charakter przyjmie jego duchowość, czyli jego styl bycia.

Dla Andrzeja Boboli tym podmiotem odniesienia był, od najmłodszych jego lat, Jezus Chrystus. To Chrystus stał się dla niego, dzięki ofiarnej pracy wychowawczej rodziców, centrum życia. Jemu zapragnął, doznawszy wcześniej – jak to ujął w encyklice *Invicti Athletae Christi* papież Pius XII – próżności światowych, poświęcić się całkowicie³. Ten cel wytrwale realizował od pierwszych chwil wstąpienia do nowicjatu w Towarzystwie Jezusowym w Wilnie. Przez gorliwą pracę nad sobą, w której przyświecały mu Chrystusowe słowa o zaparciu się samego siebie i wzięcia krzyża dnia codziennego (por. Łk 9,23), doszedł do niezwykle głębokiego stopnia zjednoczenia z Chrystusem. W ten sposób jego duchowość przyjęła chrystocentryczny charakter. W niej można dostrzec trzy charakterystyczne cechy, które decydują o specyfice duchowości Andrzeja Boboli. Pierwszą z nich jest bezgraniczna wierność Andrzeja Boboli kapłańskiemu powołaniu. On od chwili święceń kapłańskich, które przyjął 12 marca 1622 roku, z oddaniem pełnił kapłańską służbę, kierując się w niej wyłącznie miłością do Chrystusa. Druga cecha, która znamionowała jego duchowość, to żarliwa troska o zbawienie wieczne ludzi. Wyrażała się ona w ofiarnie spełnianych przez niego posługach kapłańskich i pozyskiwaniu ludzi dla Chrystusa. I wreszcie trzecią cechą, jaka znamionowała jego duchowość, to otwartość na dialog z ludźmi różnych wyznań, światopoglądu i pozycji społecznej. Podejmował on wiele działań na rzecz budowania jedności Kościoła, wykazując tym samym ekumeniczną wrażliwość.

3 Pius XII, *Encyklika Papieża Piusa XII do czcigodnych braci patriarchów, prymasów, arcybiskupów, biskupów i innych ordynariuszy miejsca żyjących w pokoju i jedności ze Stolicą Apostolską „Invicti Athletae Christi”*. O świętym Andrzeju Boboli 16 V 1957 r., 6.

1.1. Bezgraniczna wierność kapłańskiemu powołaniu

Pierwszą cechą, jaka decyduje o specyfice duchowości Andrzeja Boboli, jest jego bezgraniczna wierność Jezusowi Chrystusowi. Od samego początku, tj. od wstąpienia do nowicjatu w Wilnie, podjął gorliwą formację duchową. Celem tej formacji było nabywanie jak najgłębszej więzi z Chrystusem, zaś sposobem jej uzyskania było umartwianie miłości własnej, a środkami, jakie stosował w tej materii były asceza, gorliwa modlitwa, szczególnie wielogodzinna adoracja Najświętszego Sakramentu i wierne wypełnianie zadań seminaryjnych, a później kapłańskich. W tej formacji nieustannie przyświecały mu słowa Chrystusa: „Jeśli kto chce iść za mną, niech się zaprze samego siebie, niech co dnia bierze krzyż swój, i niech mnie naśladuje” (Łk 9,23). W miarę poznawania tajemnicy miłości Chrystusowej odkrywał w sobie płaszczyzny niedoskonałości, a tym samym dostrzegał w sobie przestrzenie pracy nad sobą. Ta praca nad sobą kosztowała go wiele wysiłku. O wielkości tego wysiłku z jego strony może świadczyć to, że z natury swej był niecierpliwy i skłonny do wyniosłości, a niekiedy nawet bardzo uparty⁴. Dzięki systematyczności i konsekwencji w pracy, polegającej na wzrastaniu w pokorze, doszedł do upragnionej więzi miłości z Chrystusem. Potwierdzeniem tej myśli są, niewątpliwie, słowa, jakie wypowiedział tuż przed śmiercią, kiedy na pytanie, czy jest księdzem, odpowiedział oprawcom: „Jestem katolickim kapłanem. W tej wierze się urodziłem i w niej też chcę umrzeć”⁵. Wypowiadając te słowa, stanął w jednej linii wiernych naśladowców Chrystusa i gorliwych wykonawców Jego Ewangelii, czego najtrafniejszym potwierdzeniem może być wyznanie św. Pawła Apostoła: „teraz zaś już nie ja żyję, lecz żyje we mnie Chrystus” (Gal 2,20).

W podsumowaniu tej części analiz należy stwierdzić, że duchowość Andrzeja Boboli, jako styl bycia, wyrastała ze świadomości obdarowania go przez Chrystusa powołaniem. Najgłębszym wymiarem tej świadomości było przeświadczenie bycia kapłanem Chrystusowym, którym się stał w momencie przyjęcia święceń kapłańskich. Andrzej Bobola, kiedy uświadomił sobie Chrystusowe wybranie i obdarowanie go łaską kapłaństwa, z oddaniem je podjął i z niezwykłą wręcz wiernością realizował w codzienności swojego posługiwania kapłańskiego.

1.2. Żarliwość apostołska o zbawienie wiernych

Mając świadomość obdarowania darem kapłaństwa, z gorliwością apostołską służył ludowi Bożemu. Zawsze uważał, że kapłan w Kościele ma ważne zadanie. Przez niego bowiem dokonuje się proces porównywany do metabolizmu zachodzącego w żywym organizmie; właśnie poprzez kapłana jest przyswajana, a następnie rozdzielana pomię-

4 Jan Popłatek, *Błogosławiony Andrzej Bobola Towarzystwa Jezusowego. Życie – męczeństwo – kult* (Kraków: Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, 1936), 63.

5 Pius XII, *Encyklika Papieża Piusa XII do czcigodnych braci patriarchów, prymasów, arcybiskupów, biskupów i innych ordynariuszy miejsca żyjących w pokoju i jedności ze Stolicą Apostolską „Invicti Athletae Christi”*. O świętym Andrzeju Boboli 16 V 1957 r., 10.

dzy poszczególnych członków tego organizmu, energia duchowa, jaką jest Boże życie. Zadaniem kapłana jest rozprowadzać to Boże życie, wysłużone śmiercią Pana Jezusa, po całym Jego Mistycznym Ciele, czyli Kościele, aby oddać Bogu chwałę, a wiernym umożliwić osiągnięcie zbawienia.

W istocie to zadanie kapłan urzeczywistni, gdy stanie się wobec Ludu Bożego prorokiem, czyli tym, który będzie mu obwieszczał prawdę o nieskończonej miłości Boga, najpełniej odsłoniętą w bezgranicznej ofierze Chrystusa i zarazem będzie zachęcał tenże lud do kierowania się ową prawdą, aż przeniknie ona wszystkie jego warstwy. To obwieszczanie prawdy Chrystusowej kapłan najpełniej wyrazi w formie uwrażliwiania ludzi, aby w życiu osobistym i społecznym nie zamienili środka na cel, aby nie stracili z horyzontu wartości transcendentnych na rzecz immanentnych, aby nie zobojętnieli na to, co święte, a nie koncentrowali się tylko na tym, co świeckie, aby nie przestali myśleć o tym, co wieczne i nie skupiali swojej uwagi jedynie na tym, co doczesne i zmysłowe. Ta wyjątkowość misji kapłańskiej mocno zapadła w umysł i serce Andrzeja Boboli od pierwszych chwil jego kapłaństwa. Był jej oddany z całą gorliwością, pozostawiając na dalszym planie materialne niedogodności i ludzkie uszczypliwości. Z żarliwością głosił ludowi naukę Chrystusa na ziemiach diecezji pińskiej. Nie szczędząc żadnych trudów, jak napisał papież Pius XII w encyklice, szerzył przez głoszenie kazań i misyjne wyprawy katolicką wiarę i rozbudzał w sercach ludzi, nade wszystko młodzieży, kult Eucharystii i nabożeństwo do Najświętszej Maryi Panny⁶. Jego gorliwość w działalności pasterskiej i kaznodziejskiej była tak głęboka, że wielu ludzi, szczególnie spośród prawosławnych, pozyskał dla Chrystusa i jedności z Rzymem. W tym kontekście nie budziły zdziwienia żadne stwierdzenia, jakimi określali go zarówno prawosławni, jak i katolicy. Ci pierwsi nazywali go *duszochwatem*, a ci drudzy – *łowcą dusz*, a nade wszystko *apostolem Pińszczyzny*⁷.

1.3. Ekumeniczna wrażliwość

Andrzej Bobola od chwili przyjęcia święceń kapłańskich służył sprawie jedności w Kościele. A czasy, w których przyszło mu pracować, były bardzo burzliwe. Nieustanne wojny z Rosją, ze Szwecją, z Kozakami i Tatarami niszczyły kraj i wyludniały całe okolice. Pińsk był miastem przygranicznym, dlatego życie było tam wyjątkowo niespokojne. Poza tym unia brzeska (z 1569 r.), w wyniku której powstał Kościół unicki, czyli grekokatolicki, nie w pełni się przyjęła. W 1632 roku doszło do odnowienia na wschodnich rubieżach I Rzeczypospolitej hierarchii prawosławnej. Odrodzony Kościół prawosławny był broniony w sposób wręcz zaciekle przez Kozaków, stąd też Andrzej Bobola stał się dla nich wrogiem. Punktem szczytowym stało się nawrócenie dwóch wsi (Bałandy-

6 Pius XII, *Encyklika Papieża Piusa XII do czcigodnych braci patriarchów, prymasów, arcybiskupów, biskupów i innych ordynariuszy miejsca żyjących w pokoju i jedności ze Stolicą Apostolską „Invicti Athletae Christi”*. O świętym Andrzeju Boboli 16 V 1957 r., 7–8.

7 Mirosław Paciuszkiewicz, *Andrzej Bobola* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2000), 54.

cze i Udrożyn) na katolicyzm; Tatarzy nie mogli mu tego wybaczyć. W maju 1657 roku Kozacy oblegli Janów Poleski i tam dokonali rzezi katolików i żydów. Andrzej Bobola, w obawie przed zemstą prawosławnych, szukać schronienia w pobliskiej wsi Perediń. Na próżno. Pochwycony przez ten sam oddział kozacki został zawleczony do Janowa Poleskiego i tam na rynku poddany ciężkim torturom, zmierzającym do tego, aby wyparł się swojej wiary. On jednak pozostał wierny do końca Chrystusowi, przyzywając co chwilę w trakcie tortur Jego imię. Do ostatniej chwili zachowywał się jak wyjątkowy uczeń Jezusa, który w obliczu śmierci apelował do oprawców, aby w szukaniu jedności zwrócili uwagę na wartość prawdy. „Wiara moja jest prawdziwa i do zbawienia prowadzi. Wy powinniście żałować” – apelował do sumień swoich oprawców w czasie tortur – „i pokutę czynić, bo bez tego w waszych błędach zbawienia nie dostąpiacie. Przyjmując moją wiarę, poznacie prawdziwego Boga i wybawicie dusze swoje”⁸. W końcu został zmasakrowany i powieszony nogami do góry, a w ostateczności zasztyletowany 16 maja 1657 roku. Miał wówczas 66 lat. Oddając swoje życie z miłości do Chrystusa, potwierdził tym samym to, czego wcześniej nauczał i do czego zachęcał wiernych. W ten sposób dał przykład męstwa i nieugiętej wiary w wyznawaniu Chrystusowej prawdy, która stanowi fundament w budowaniu wspólnoty między ludźmi i zachowaniu jedności Kościoła.

2. Duchowość Andrzeja Boboli bodźcem do działania obecnego pokolenia ludzi

Styl bycia i działania Andrzeja Boboli, wyrażony w trzech przejawach, jakie zostały przedstawione w pierwszej części artykułu stanowi dla współczesnego pokolenia ludzi impuls do działania na rzecz odnowy moralno-duchowej narodów i budowania jedności w Kościele. Na ten aspekt oddziaływania duchowości św. Andrzeja Boboli na współczesne pokolenie ludzi i narodów zwrócił już uwagę Jan Paweł II, który w przemówieniu do pielgrzymów z Polski, przybyłych do Rzymu na uroczystości 50. rocznicy jego kanonizacji, powiedział: „Życie św. Andrzeja Boboli symbolizuje jakiś wielki okres dziejów Polski, Polski unijnej, Polski, w której wraz z unią znalazły się także dwie odmiany chrześcijaństwa: chrześcijaństwo łacińskie-rzymskie i chrześcijaństwo wschodnie, zarówno w formie prawosławnej, jak też i w formie katolickiej, to znaczy Kościół unicki. To wszystko należy do naszej historii, do historii narodu, do historii Kościoła”⁹. W świetle papieskiej wypowiedzi można powiedzieć, że duchowość św. Andrzeja Boboli, wyrażona w tych trzech jej wymiarach, tj. bezgranicznej wierności kapłańskiemu powołaniu, żarliwości apostołskiej o zbawienie wiernych i wrażliwości ekumenicznej, wyznacza

8 Pius XII, *Encyklika Papieża Piusa XII do czcigodnych braci patriarchów, prymasów, arcybiskupów, biskupów i innych ordynariuszy miejsca żyjących w pokoju i jedności ze Stolicą Apostolską „Invicti Athletae Christi”*. O świętym Andrzeju Boboli 16 V 1957 r., 10.

9 Jan Paweł II, „Święty Andrzej Bobola – znak prorocki”. *L'Osservatore Romano* wyd. polskie 5 (1988): 8.

współczesnym ludziom płaszczyzny działania w ramach wspólnoty eklezjalnej, narodowej i międzynarodowej.

Pierwszą z tych płaszczyzn jest potrzeba uznania przez nich Chrystusa za Pana i kierowania się Jego Ewangelią, aby mogli przyczynić się do budowania pomyślności Kościoła i narodu. Kolejną płaszczyzną działania ludzi współczesnych w duchu Andrzeja Boboli jest konieczność okazywania wzajemnej miłości bratniej, która przyjmuje formę świadectwa o Chrystusie. I w końcu ostatnią płaszczyzną działalności ludzi w duchu tegoż męczennika jest potrzeba otwartości na siebie nawzajem bez względu na wyznawaną religię, uznawany światopogląd, czy posiadaną pozycję społeczną. Tylko w dialogu można prowadzić właściwie ekumenię. Odsłonięcie tych trzech płaszczyzn działania ludzi w obecnej rzeczywistości pozwoli ukazać wartość, a zarazem aktualny wpływ duchowości Andrzeja Boboli na współczesnych ludzi i społeczeństwa.

2.1. Uznanie Chrystusa i Jego Ewangelii podstawą ładu społecznego

Wielu współczesnych ludzi, jak wynika z obserwacji ich egzystencji, doświadcza zachwiania równowagi wewnętrznej. Jej owocem jest permissywizm moralny, desakralizacja życia ludzkiego oraz utylitarne podejście do świata wartości. Skrajnym przejawem tego zachwiania równowagi jest reifikacja osoby ludzkiej. Jej istota polega na tym, że osoba ludzka bywa przez niektórych traktowana – jak to określił w swoim czasie włoski filozof A. Del Noce w referacie będącym komentarzem do encykliki Jana Pawła II *Redemptor hominis* – już nie jako *wartość użycia*, ale jako *wartość wymienna*. Po prostu, człowiek bywa traktowany przez niektórych jako jeden z *towarów* na targowisku, który można wymienić na inny¹⁰.

Przyczyna takich zachowań ze strony niektórych ludzi tkwi w ich odejściu od Boga. Negacja Boga i Jego miłości wyrażonej w akcie stworzenia człowieka na Jego obraz i podobieństwa oraz odkupienia go przez Chrystusa zawsze prowadzi do zakłamania prawdy o nim samym. Bez Boga człowiek nie jest w stanie zrozumieć siebie samego, ani nie jest w stanie odkryć celu i sensu swego życia, a tym samym nie jest w stanie spełnić się w swym człowieczeństwie. Na tego rodzaju błąd w zachowaniu człowieka wskazywał już papież Pius XII w encyklice poświęconej św. Andrzejowi Boboli. Pisał w niej, że „nauka Ewangelii niemałej liczbie ludzi jest nieznaną, u innych zaś, co gorsza, spotyka się z zupełnym odrzuceniem pod pozorem, że jest całkowicie obca tym, którzy idąc z postępem czasu, urabiają sobie przekonanie, że na ziemi bez Boga, tj. przez własny rozum i własne siły wszystko, czym żyją i przez co działają, osiąść mogą, swoją mocą podbijając pod swoją wolę i władzę, dla pożytku i rozwoju ludzkości, wszystkie pierwiastki i żywioły tej ziemi”¹¹. Jeżeli więc współczesny człowiek chce nadać sens swojej

10 Augusto Del Noce, „Filosofia dell'esistenza”, w: *Il Redemptore dell'uomo. Testo e commenti* (Roma, 1979), 30.

11 Pius XII, *Encyklika Papieża Piusa XII do czcigodnych braci patriarchów, prymasów, arcybiskupów, biskupów i innych ordynariuszy miejsca żyjących w pokoju i jedności ze Stolicą Apostolską „Invicti Athletae Christi”*. O świętym Andrzeju Boboli 16 V 1957 r., 11.

egzystencji i ostatecznie spełnić się w człowieczeństwie, a zarazem osiągnąć pokój serca i ostatecznie doznać szczęścia w życiu wiecznym, to nie może nie zwrócić się ku Bogu. Tę prawidłowość trafnie uchwycił i dał jej wyraz już św. Augustyn, żyjący na przełomie III i IV wieku naszej ery, gdy w swoim dziele *Wyznania* napisał: „Stworzyłeś nas bowiem dla siebie (Boże) i niespokojne jest serce nasze, dopóki nie spocznie w Tobie”¹². A zatem, kiedy człowiek uzna swe odniesienie do Stwórcy, to tym samym zyskuje szansę na właściwą realizację przez siebie swojej wolności i zarazem zachowania swych nienaruszalnych praw, a przede wszystkim spełnienie się w człowieczeństwie. Z przedstawionego toku refleksji wynika, że Bóg nie jest dla człowieka zagrożeniem, lecz wręcz przeciwnie – źródłem jego rozwoju w człowieczeństwie i osiągnięcia pokoju tak w wymiarze indywidualnym, jak i wspólnotowym.

Najwłaściwszym sposobem odrodzenia się duchowego zarówno indywidualnego człowieka, jak i każdej wspólnoty, poczynając od rodzinnej, przez narodową, a na międzynarodowej kończąc, jest ich zawierzenie się Chrystusowi i uznanie Jego Ewangelii jako drogowskazu w życiu. I w tym względzie ujawnia się aktualność duchowości św. Andrzeja Boboli. On, który w swoim życiu, jak wykazaliśmy powyżej w refleksji, wiernie kroczył za Chrystusem i kierował się Jego wskazaniem, swoją postawą pokazuje, że odnowa duchowo-moralna ludzi i budowa ładu w społeczeństwach może dokonać się właściwie na drodze uznania Chrystusa i wdrożenia słów Jego Ewangelii w życie. Tym samym św. Andrzej Bobola stał się, można powiedzieć, prekursorem przesłania, które, po prawie trzech wiekach, trafnie ujęła i precyzyjnie wyraziła w swoim *Dzienniczku* – wielka Polka i wierna uczennica Chrystusa – siostra Faustyna Kowalska, dzisiaj święta, w słowach: „Nie znajdzie ludzkość uspokojenia, dopokąd się nie zwróci z ufnością do Miłosierdzia Bożego” (Dz 300), a później po latach potwierdził jej słowa i zarazem uszczegółowił je w swej treści Jan Paweł II – papież, kiedy powiedział: „Droga do odnowy społeczeństwa prowadzi przez odnowę serca człowieka”¹³. Przesłanie duchowości św. Andrzeja Boboli dla współczesnych ludzi jest bardzo konkretne w tym aspekcie, że tylko na drodze wierności ewangelicznym wartościom, które w pełni odsłonił Jezus Chrystus, człowiek i społeczeństwa mogą się odnowić duchowo, a w wymiarze wspólnotowym zapewnić sobie pomyślność¹⁴.

2.2. Ofiarność w dawaniu świadectwa Chrystusowi

Jak świętość chrześcijan jest znakiem działania łaski zbawienia w Kościele, tak ich wzajemna otwartość na siebie nawzajem jest wyrazem miłości i przykładem dla świata. Tę prawidłowość Chrystus zawarł w słowach modlitwy: „by świat uwierzył, żeś Ty mnie

12 Augustyn, *Wyznania* (Warszawa: Wydawnictwo PAX, 1982), 1.

13 Jacek Bolewski, „Program odnowy – niepodległości. W jedności ze św. Andrzejem Bobolą”, *Więź* 5 (1999): 123–136.

14 Jacek Bolewski, „Papieska wizja św. Andrzeja Boboli”, *Studia Bobolanum* 3 (2007): 5–20.

posłał” (J 17,21). W tym względzie Andrzej Bobola stanowi dla współczesnych ludzi przykład i zarazem pokazuje, że jego duchowość nie straciła w niczym na aktualności.

Głębokie zjednoczenie z Chrystusem – Kapłanem i bezgraniczne oddanie się Jego misji, nie może nie przełożyć się na wierną służbę Jemu obecnemu w bliźnich. Chrystus złączył się z każdym człowiekiem tak ściśle, jak głowa z ciałem. Stąd każde zranienie ciała przeżywa boleśnie głowa i każde dobrodziejstwo wyświadczone ręce czy nodze jest dobrodziejstwem dla głowy. Poprzez każdy czyn miłosierny okazany bliźniemu w postaci chociażby podania kromki chleba, kubka wody, wypowiedzenia dobrego słowa czy życzliwego uśmiechu, człowiek wiąże się nie tylko z innymi we wzajemnym łańcuchu miłości, ale także z Chrystusem, który na mocy tajemnicy wcielenia utożsamiał się z każdym człowiekiem. Każdy uczynek wyświadczony przez człowieka drugiemu człowiekowi nie tylko łączy ludzi ze sobą, ale stanowi świadectwo umiłowania Chrystusa. Dlatego Andrzej Bobola uważał, że kiedy kapłan będzie patrzył na swoją posługę oczami Chrystusa, to wtedy dopiero będzie w stanie zaświadczyć w pełni o Jego miłości do ludzkiego rodzaju, a zarazem otworzy się na prawdę o Jego obecności w każdym człowieku (por. Mt 25,31–46). Dzięki takiemu nastawieniu człowiek może wzrastać w postawie osobistego oddania się Jemu i zarazem będzie w stanie zaświadczyć o Jego bezgranicznej miłości do wszystkich ludzi.

Właśnie wzór takiej postawy pozostawia każdemu z nas św. Andrzej Bobola. To on poprzez swoją postawę niesienia wsparcia potrzebującym, bez względu na ich wyznanie, czy uznawany światopogląd, pokazał, że tylko w skutecznym zaradzaniu potrzebom biednych możemy się spełnić w człowieczeństwie i doznać szczęścia. Z tego wynika, że każdy człowiek winien nieustannie i coraz głębiej uświadamiać sobie prawdę o Bogu, który stał się człowiekiem i przyjmować wynikające z tego konsekwencje. Im głębszą więź nawiąże ów człowiek z Chrystusem, tym bardziej będzie w stanie dostrzegać w ludziach Jego obecność i będzie gotowy do niesienia im wsparcia w potrzebie w taki sposób, jakby to Jemu samemu je okazywał. Ale z drugiej strony świadomość więzi człowieka z Chrystusem będzie w nim budzić zrozumienie, że każde zamknięcie się na potrzeby innego człowieka, każdy cios w niego wymierzony, będzie ranił Jego samego. Zresztą na tę zasadę w międzyludzkich relacjach zwrócił uwagę sam Chrystus w słowach: „Wszystko, co uczyniliście jednemu z tych braci moich najmniejszych, Mnieście uczynili (...). Wszystko, czego nie uczyniliście jednemu z tych najmniejszych, tegoście i Mnie nie uczynili” (por. Mt 25,40–45).

Z przeprowadzonych analiz wynika zasadniczy wniosek, że kiedy ludzie będą dbać o to, aby być dla siebie nawzajem sojusznikami spraw Bożych, to wtedy będą dla świata świadkami wspaniałości orędzia ewangelicznego. W konsekwencji tego przyczynią się do pogłębienia relacji osobowych w jakiegokolwiek wspólnocie i pośrednio staną się sprawcami pokoju Chrystusowego w świecie, co właśnie potwierdził swoim życiem i działaniem św. Andrzej Bobola. I w tym względzie pozostaje on postacią niezwykle wymowną i wpływową na współczesne pokolenie ludzi. W pewnym sensie myśl ta znajduje swoje ugruntowanie w słowach o. Marka Blazy, który artykule poświęconym kwestii statusu męczenników za wiarę podsumował swoje refleksje: „Św. Andrzej Bobola i inni podobni

mu święci męczennicy oddali życie za Boga i Kościół. Nie ponieśli oni zatem śmierci za Kościół oderwany od Boga; nie byli eklezjolatrami, bałwochwalcami kościelnymi. Ten fakt przypomina chrześcijanom obydwu tradycji, iż problemy eklezjologiczne nie sięgają nieba. Dlatego trzeba poszukiwać takich dróg dialogu, by w żadnym razie nie wykluczyć spośród nich tych, którzy stali się ofiarami podziału rozumianego jako grzech, skandal i antyświadectwo wobec świata, i którzy w istocie ponieśli śmierć za Boga i za jedność Kościoła”¹⁵.

2.3. Zaangażowanie ekumeniczne

Duchowość św. Andrzeja Boboli stanowi także dla współczesnych ludzi wezwanie do działania w zakresie ekumenizmu. Św. Andrzej Bobola swoim stylem bycia wobec prawosławnych daje przykład, jak można nadać wzajemnym relacjom między wyznawcami różnych wyznań, czy kierujących się odmiennym światopoglądem, twórczy charakter. Ten aspekt oddziaływania św. Andrzeja Boboli w zakresie ekumenicznym dostrzegł i uwypuklił już Jan Paweł II, który – we wspomnianym przemówieniu – powiedział: „Święty Andrzej jest jakimś znakiem prorockim. Jeśli uświadomimy sobie, że po odkryciu jego relikwii, jego ciała, które pozostawało mimo wszystko nienaruszone, przy tym ciele, jako znaku danym od Boga, skupili się wierzący, zarówno katolicy, jak i prawosławni i wspólnie otaczali go czcią, to można w tym widzieć także i jakąś zapowiedź spotkania się chrześcijan z Zachodu i ze Wschodu, zapowiedź tego dojrzałego owocu zjednoczenia chrześcijan, wysiłku ekumenicznego, który Kościół podejmuje razem z odłączonymi naszymi braćmi, rozłączonymi od nas braćmi chrześcijanami, zwłaszcza od czasu Soboru Watykańskiego II”¹⁶. W tych słowach papież jednoznacznie uwypuklił nieprzemijalność misji i duchowości Andrzeja Boboli, a zarazem wskazał, oczywiście pośrednio, na zakres i sposób jego oddziaływania na współczesnych ludzi w zakresie ekumenizmu.

Owocność ekumenicznych spotkań zależy od jakości dialogu między ich podmiotami. Pierwszym warunkiem, jaki winny podjąć te podmioty, a co ukazał w swoim życiu i działalności św. Andrzej Bobola, jest troska o dialog z Bogiem. Dialog z człowiekiem o odmiennym światopoglądzie czy innym wyznaniu nie może nie zakładać jego dialogu z Bogiem. Im głębszy będzie ten ostatni, tj. z Bogiem, tym owocniejszy będzie ten pierwszy, tj. z drugim człowiekiem. Im głębsza będzie ludzka więź z Bogiem, tym bardziej człowiek będzie, jak pokazał to w swoim zachowaniu św. Andrzej Bobola, otwarty na innych i wrażliwszy na ich potrzeby. Taki dialog będzie zawsze rodził zrozumienie między ludźmi i będzie przyczyniał się do budowania między nimi porozumienia, nawet w najgłębszych rozbieżnościach. Dlatego każdy człowiek winien rozbudzać w sobie świadomość Bożego dziecięctwa, aby mógł, dzięki temu, otwierać się na natchnienia Ducha Świętego i dopiero w tym duchu nawiązywać relacje osobowe z innymi ludźmi.

15 Marek Błaza, „Święty Andrzej Bobola – łączy czy dzieli?”, *Studia Bobolanum* 1 (2008): 15–38.

16 Jan Paweł II, „Święty Andrzej Bobola – znak prorocki”, 8.

I w tym momencie ujawnia się drugi warunek twórczego dialogu z drugim człowiekiem. Jest nim uszanowanie godności ludzkiej rozmówcy i szukanie płaszczyzn wzajemnego bycia razem i porozumienia. W tym więc względzie nie można się zrażać przeciwnościami i nie można poddawać się zniechęceniu, lecz zawsze należy szukać, jak pokazał to swoim zachowaniem św. Andrzej Bobola, płaszczyzn, w których trzeba zachować szczególną solidarność i przemawiać jednym głosem. W obecnej rzeczywistości płaszczyznami, które wymagają od ludzi i przedstawicieli życia społecznego i religijnego wspólnego bycia i działania razem są: narkomania, alkoholizm, obrona życia nienarodzonych, eutanazja, nieposzanowanie dnia świętego, bezrobocie, świętość małżeństwa i rodziny, sprawiedliwość społeczna, zasady dotyczące życia, pokoju i tolerancji. Dla tych spraw każdy człowiek, niezależnie od wyznawanej przez siebie wiary czy przyjętego światopoglądu oraz zajmowanej pozycji społecznej, winien podjąć osobisty wysiłek i ofiarnie działać na rzecz niwelowania tych zjawisk, poczynając od informowania o niebezpiecznych skutkach ich stosowania, przez podejmowanie działań prewencyjnych, chroniących przed tymi zjawiskami, po edukacyjną działalność, a na prawnych rozwiązaniach w tym względzie kończąc.

Jakże inaczej wyglądałaby dziś religijna mapa świata, gdyby wyznawcy różnych religii i wyznań w ciągu wieków nie trwonili sił na wewnętrzne spory, lecz obrócili je na odkrywanie prawdy Bożej i szukanie sposobów wzajemnego porozumienia się między sobą. Właśnie na taki sposób budowania ekumenicznych relacji wskazuje św. Andrzej Bobola. Podjęcie ich przez przedstawicieli różnych religii i wyznań oraz kierowanie się nimi we wzajemnych relacjach nie pozostanie bez wpływu na tworzenie jedności między ludźmi, na budowanie wspólnoty w Kościele i na tworzenie solidarności w każdej wspólnotce, począwszy od narodowej, a na międzynarodowej kończąc. Tylko w wierności prawdzie, jaką jest Jezus Chrystus określający siebie wprost Prawdą (por. J 14,6), za którą oddał życie św. Andrzej Bobola, pojedynczy człowiek będzie mógł w stanie odkryć wartość swojej wolności i sposób jej realizacji, zaś poszczególne grupy religijne i narody będą mogły siebie nawzajem zaprezentować i zarazem podjąć kierunki działania, poprzez które będą mogli być bardziej z sobą i będą przynosić chwałę rodzimemu środowisku.

Zakończenie

Z przeprowadzonych refleksji wynika jednoznaczny wniosek, że Andrzej Bobola pozostaje dla współczesnego pokolenia ludzi wzorem w budowaniu jedności w Kościele i tworzenia pomyślności między poszczególnymi warstwami społecznymi w narodzie, a nawet między narodami. Aktualność przesłania jego duchowości wynika z tego, co stanowi istotę jego życia duchowego, a mianowicie: bezgranicznego zawierzenia Chrystusowi, który powołuje do kapłaństwa, żarliwej trosce o doprowadzenie wielu do zbawienia i ekumenicznej otwartości na ludzi innych wyznań, czyli wrażliwości na nich samych. To właśnie w tych przestrzeniach ludzkiej duchowości św. Andrzej Bobola pozostaje dla współczesnych ludzi wzorem odnowy moralno-duchowej i budowania spo-

łeczeństwa o charakterze bardziej obywatelskim i ekumenicznym. Im głębiej ludzie będą wnikać w jego duchowość, tym bardziej będą rozumieć potrzebę poświęcenia się dla wspólnoty narodowej i eklezjalnej. I w tym względzie uwydatnia się aktualność duchowości św. Andrzeja Boboli.

Bibliografia

- Augustyn. *Wyznania*. Warszawa: Wydawnictwo PAX, 1982.
- Błaza, Marek. „Święty Andrzej Bobola – łączy czy dzieli?”. *Studia Bobolanum* 1 (2008): 15–38.
- Bolewski, Jacek. „Papieska wizja św. Andrzeja Boboli”. *Studia Bobolanum* 3 (2007): 5–20.
- Bolewski, Jacek. „Program odnowy – niepodległości. W jedności ze św. Andrzejem Bobolą”. *Więź* 5 (1999): 123–136.
- Jan Paweł II. „Święty Andrzej Bobola – znak prorocki”. *L'Osservatore Romano* wyd. polskie 5 (1988): 8.
- Del Noce, Augusto. „Filosofia dell'esistenza”. W: *Il Redemptore dell'uomo. Testo e commenti*, 25–39. Roma, 1979.
- Kowalska, Faustyna. *Dzienniczek*. Kraków–Stockbridge–Rzym, 1981.
- Maciuszkiewicz, Mirosław. *Andrzej Bobola. Wielcy Ludzie Kościoła*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2000.
- Pius XII. *Encyklika Papieża Piusa XII do czcigodnych braci patriarchów, prymasów, arcybiskupów, biskupów i innych ordynariuszy miejsca żyjących w pokoju i jedności ze Stolicą Apostolską „Invicti Athletae Christi”. O świętym Andrzeju Boboli 16 V 1957 r.*, Magisterium Kościoła Katolickiego. Warszawa: Wydawnictwo Te Deum, 2003.
- Popłatek, Jan. *Błogosławiony Andrzej Bobola Towarzystwa Jezusowego. Życie – męczeństwo – kult*. Kraków: Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, 1936.